

Előszó

A történelmet, mint tudjuk, a győztesek írják. Általában ők szabják meg azt is, milyen büntetéssel sújtás a veszteseket. 1920 nyarán néhány keménykalapos győztes azt a büntetést mérte a magyarságra, hogy eleven nemzettestébe vert mezsgyékövekkel darabokra szagatta. Tetézte a bajt, hogy az új határokon innen és túl a győztes és vesztes politikusok és történetírók ezután hosszú-hosszú évtizedeken át mákonyos kúrával csillapították a testcsontkítás kínjait: tabuvá avatván egy történelmi igazságtalanságot elzsibbasztották bennünk a fantomfájdalmat.

Az anyaországról leválasztott nemzetrészek mindegyike megjárta a maga tövisekkel teleszórt útját: a felvidéki magyarság a bűnössé nyilvánított nemzetét, az erdélyi és a kárpátaljai a teljesen elszigetelt és ázsiai nyomorba taszított kisebbségét, az emigráció a szétforgácsolt szórványmagyarságét. A legsúlyosabb következményeit azonban talán a délvideki magyarság viselte, viseli még ma is a leválasztásnak. Előbb a királyi Jugoszlávia diktatúrája és gátlástalan szerbesítése tizedelte meg sorait, kezdte ki nemzeti fennmaradása anyagi és szellemi alapjait, aztán a titói diktatúra megtorlása következett, majd egy rafinált nemzetiségi politika próbálta meg elhitetni vele, hogy természetes vérrendszere helyett egy másikra kell rákapcsolódnia, s végül a napjainkban is zajló véres balkáni háború, a bizantiánus akarnokok féktelen hatalomvágya, a testi-lelki elszegényedés és a fiatalok kényszerű elvándorlása immár a végpusztulás árnyékát vetíti előre.

Erről szól ez a könyv. A délvideki magyarság veszteségeiről.

A kötet szerzői a levél- és könyvtárakban porosodó dokumentumok, kis példányszámú könyvek, folyóiratok, lapok, helyi kutatások adatai és saját élményeik nyomán próbálták meg fölfedni a trianoni döntés mögött munkáló nagyhatalmi érdekeket és pánszláv törekvéseket, megadni a Délvidék etnológiai látéletét az amputálás pillanatában, felvázolni a két (három?) diktatúra okozta erózió következményeit, a megdöbbentő számbeli fogyatkozást és intézményrendszerbeli pusztulást, érzékeltetni egy háromnegyed évszázad óta folyó leépülés tragédiáját, melynek során tízezrek haltak meg csupán azért, mert magyarok voltak, és százezrek voltak kénytelenek elhagyni szülőföldjüket vagy megtagadni származásukat és anyanyelvüket.

Ám nemcsak a veszteségek lajstroma ez a könyv. Azzal, hogy elsőként veszi számba – komplex tudományos kutatások híján is teljességre törekedve a maga módján – egy kisebbségi helyzetbe kényszerült közösség tárgyi és szellemi értékeit, élni akarása és önszervező ereje megannyi bizonyítékát, egyszersmind rámutat a délvidéki magyarság fennmaradásának egyik meghatározó feltételére, az önfenntartó, egészséges életöztön kapaszkodóra is.

Fennmaradás. Ez a kulcsszava ennek a könyvnek. Vizsgálódási szempontként is ez az első és legfontosabb, és a szerzők személyes érintettségéből fakadó indulatát is ez magyarázza helyenként. Ahol pedig indulatok (ha mégoly nemes indulatok is) irányítják a szerző tollát, ott fenáll az arányeltolódás veszélye. Lesz a tájékozottabb olvasók közül, aki felfigyel majd egy-egy ilyen aránytalanságra, s – joggal – hibájául rója fel őket e könyvnek. Maga e sorok írója sem hiszi például, hogy éppen azok a dimenziói a legfontosabbak mondjuk a Forum Könyvkiadó vagy az Újvidéki Rádió tevékenységének, amelyek e kötet lapjain kerülnek az olvasó elé. De itt szerzők, szerkesztő, kiadó is tisztában vannak vele, hogy nem tudományos igényű monográfiát adnak az olvasó kezébe. E könyv saját fogyatékoságait vállalva siet az olvasóhoz, mert iskolai oktatás és művelődéspolitikai sokévtizedes mulasztását kell (nem egymagában persze, de nagyon sürgősen) pótolnia: nemzedékek egyoldalúan táplált – irodalom tején tartott –, vézna magyarságtudatát kívánja erősíteni történelmünk elhallgatott fejezeteinek közreadásával, hagyományaink, értékeink, közös értékeink számbavételével, azzal, hogy megkísérelje összekötözni a kisebbségi létnek az egyetemes magyarsághoz fűző, elszagott kötelékeit. Mert a délvidéki magyarság megmaradásának kapaszkodói közé oda értjük a magáraultságnak feloldását, az együvé tartozásunk tudatosítását is.

Alig pár éve, hogy az eltévedt mezsgyékövek helyzetétele nélkül is együvé tartozónak vallhatjuk immár magunkat anyaországiak és kisebbségi magyarok. Ez pedig sok egyéb vonatkozása mellett azt is jelenti, hogy minden egyes kisebbségi sorsban élő magyar maga is mezsgyékő a mai helyén, a közös történelmünk, kultúránk és anyanyelvünk megszebta szellemi haza mezsgyéköve.

Akkor is, ha félig betemette a futóhomok.

Szilágyi Károly